

بررسی و تحلیل تمهیدات «پدافند غیر عامل» در شهر سقز در رویکردی تحلیلی

طاهر پریزادی* - پژوهشگر دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

حسن حسینی امینی - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، ایران.

مهدی شهریاری - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، ایران.

Passive defense arrangement analysis of saqez city in the approach

Abstract: In study of cite-lactation and the security and passive defense planning of city, natural position, distribution of land use, the location and establishment of infrastructure facilities and urban facilities, security considerations (camouflage, concealment, dispersion, and fortifications), etc, are examined, threats of these factors and costs when the city reduces the crisis much more favorable for life and creates citizens. Amongst the city threatens to natural causes (flood, earthquake, tornado, storm, lightning), and human factors (the enemy attacks, domestic and street riots), social factors, economic (sanctions and boycotts), political and cultural and many other factors can be cited. The purpose of this study, has been passive defense consultative and how the use of specific criteria in order to enhance the safety of this approach to cities; the necessity of understanding use of the national and regional strategies of passive defense in the city saqez. Methods of research in this paper were descriptive and analytical, understanding for the evaluation of the passive defense of the questionnaire distribute and collected between the 25-person sample of governmental expert, agencies organization - public and private sector, then to analyze the geographic location and environmental conditions of saqez, study finding show that the experts are aware the issue and its executive strategies in face of crisis, the authors, finely some administrative guidelines for safety of saqez have presented.

Key word: passive defense, crisis, security, saqez city, strategy.

چکیده

در بررسی «مکان یابی» و «برنامه ریزی امنیتی» و «پدافند غیر عامل شهر»، موقعیت طبیعی، نحوه پراکنش کاربری ها، موقعیت استقرار زبیرساخت ها و تاسیسات و تجهیزات شهری، ملاحظات امنیتی (استتار، اختفاء، پراکندگی و استحکامات) مورد بررسی قرار می گیرد. بررسی این عوامل و تهدیدات، هزینه های شهر را هنگام وقوع بحران بسیار کاهش می دهد و زندگی مطلوب تری را برای شهروندان پدید می آورد. از جمله عواملی که شهر را تهدید می کند به «عوامل طبیعی» (سیل، زمین لرزه، گردباد، طوفان، رعد و برق، آتش سوزی)، و «عوامل مخاطرات انسانی» (تهاجمات دشمن، آشوبهای داخلی و خیابانی)، «عوامل اجتماعی، اقتصادی» (تحریم و بایکوت)، «سیاسی و فرهنگی و فضایی» و بسیاری عوامل دیگر می توان اشاره نمود. هدف این پژوهش، کنکاشی در پدافند غیر عامل و نحوه بکارگیری ضوابط خاص آن در جهت بالا بردن ایمنی شهرهاست. با این رویکرد؛ به ضرورت درک موضوع در سطح ملی و منطقه ای و سپس به درک بکارگیری راهبردهای پدافند غیرعامل در سطح شهر سقز پرداخته شده است. روش پژوهش در مقاله حاضر توصیفی - تحلیلی است؛ جهت بررسی میزان شناخت و آگاهی از پدافند غیرعامل از پرسشنامه ای که بین نمونه ۲۵ نفری از کارشناسان ادارات و سازمانهای دولتی - عمومی و بخش خصوصی توزیع و گردآوری شده، استفاده شده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که کارشناسان یاد شده به موضوع یاد شده و راهکارهای اجرائی آن در مواجهه با بحران تاحدی آگاه هستند و نگارندگان در پایان راهکارهای اجرائی جهت ایمنی شهر سقز ارائه داده اند.

واژگان کلیدی: پدافند غیر عامل، بحران، امنیت، شهر سقز، راهکارها و پیشنهادات.

۱- مقدمه

دشواریهای مختلف در حیات جوامع انسانی می‌گردد و کنترل و تداوم شرایط را به دلیل ازکار افتادن مراکز مهم تصمیم‌گیری و نابودی الزامات حیاتی اساسی جامعه ساکن در فضا، با چالش جدی مواجه می‌سازد؛ چنین وجهی خود منجر به تکوین بحرانهای مختلف در جامعه مورد تهاجم می‌گردد و بازگرداندن تعادل به مجموعه را با هزینه‌های سنگین مواجه می‌سازد. در حقیقت این مقاله سعی بر این دارد تا با تکیه بر اصول و معیارهای پدافند غیر عامل بر حسب نوع، مقیاس و زمان بحران‌های مرتبط، الگوهای مختلف فضایی و نحوه استقرار مراکز شهری را بر حسب نقش، فرم، ساختار ارتباطات، شعاع عملکرد، سازماندهی را موردکاوش قرار دهد و ملاحظات مختلف دفاعی را در نحوه سازماندهی مراکز شهری و نحوه ارتباط با بخشهای مختلف شهری در فرایند برنامه‌ریزی و طراحی را مورد توجه قرار دهد.

۲- فرآیند پژوهش

۲-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق

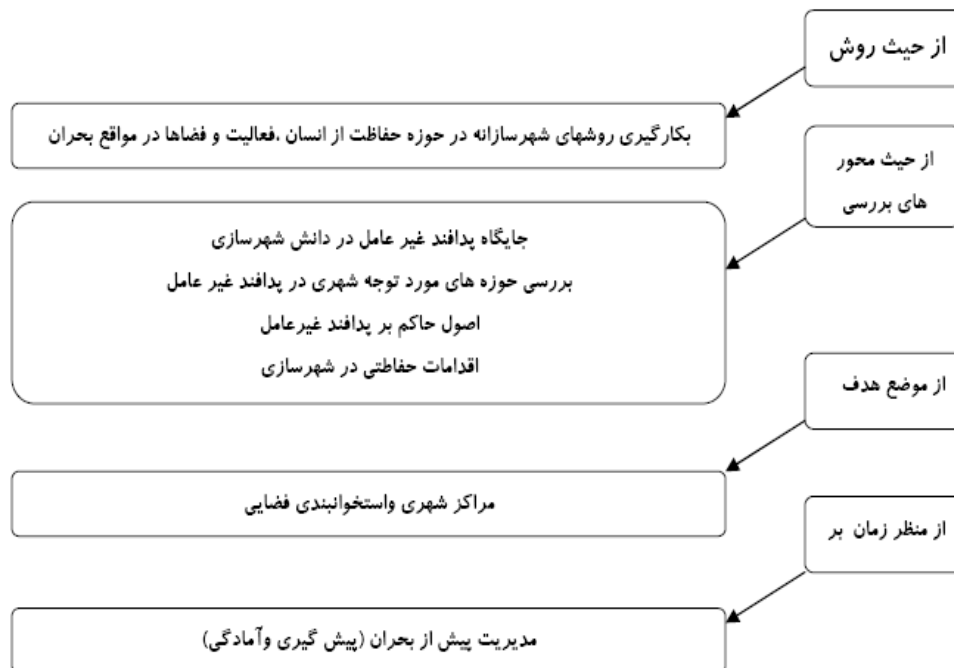
«دفاع غیر عامل» در واقع «مجموعه تمهیدات، اقدامات و طرحهایی است که با استفاده از ابزار، شرایط و حتی

در کشور ما ایران، با توجه به موقعیت ویژه در منطقه خاورمیانه و حضور مداوم تهدیدات خارجی و همچنین با توجه به بعد جغرافیایی- طبیعی و استقرار بر گسلهای زلزله، «پدافند غیر عامل» در ابعاد مختلف نقش حیاتی به خود می‌گیرد؛ چنین ابعادی اتخاذ تمهیدات مختلف در حفظ و حراست از مراکز و تاسیسات مهم و حیاتی و تدارک پیش‌بینی‌های لازم را ضرورت می‌بخشد. با توجه به استقرار مراکز حساس و حیاتی در قلب شهرها و کانون توجه بودن مراکز شهری و اثرات آن بر «سازمان فضایی» شهرها، امروزه مدنظر محافل شهرسازی قرار گرفته و سرفصلی تازه پیش‌رو برنامه‌ریزان و طراحان شهری قرار گرفته است. از آنجایی که در بسیاری موارد استقرار نامناسب مراکز شهری بر حسب «فرم»، «شعاع عملکرد»، «حساسیت»، «سازگاری»، «نظام ارتباطات»، «نقوذپذیری» و مواردی از این دست، خسارات و تلفات را مضاعف نموده و ضربات سنگینی بر پیکره جامعه مورد تهاجم وارد آورده است. در واقع، از کار افتادن مراکز شهری و تاسیسات مهم و حیاتی بعنوان قلب هر نظام منجر به برهم خوردن تعادل سیستمهای شهری و بروز

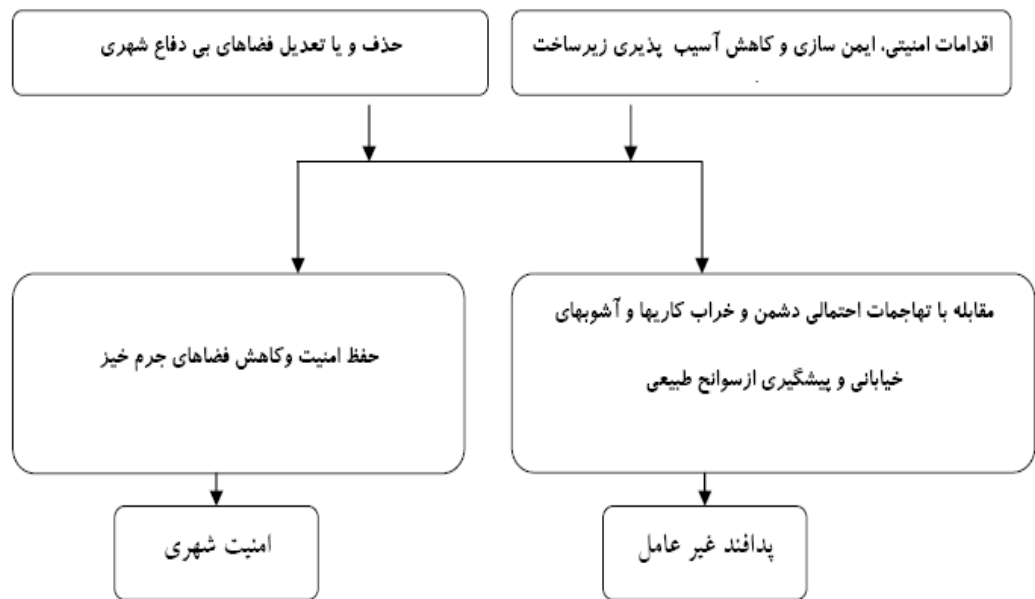
مدیریت شهری

دوفصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۲۶ پاییز و زمستان ۱۳۸۹
No.26 Autumn & Winter

۱۹۲

نمودار ۱. مدل موضوعی فرایند تمهیدات پدافند غیر عامل؛ ماخذ: نگارندگان.

نمودار ۲. مدل موضوعی تامین امنیت فضاهای شهری؛ ماخذ: نگارندگان.

فراهم می‌گردد، ضروری است این قبیل تمهیدات در متن طراحی‌ها لحاظ گردند.

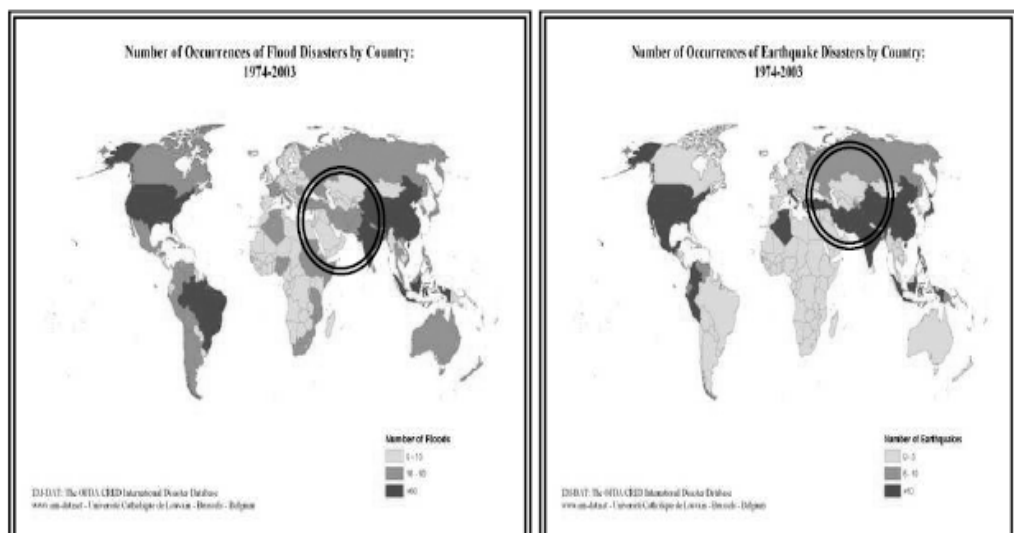
بکارگیری تمهیدات و ملاحظات پدافند غیرعامل علاوه بر «کاهش شدید هزینه‌ها»، «کارایی دفاعی طرح‌ها»، «اهداف و پروژه‌ها» را در زمان تهاجم دشمن بسیار افزایش خواهد داد. تجارب و شواهد ثبت شده در جنگهای اعصار گذشته تاریخ بشری و قرن حاضر، نمونه‌های مستدل و انکار ناپذیری است که ضرورت

المقدور بدون نیاز به نیروی انسانی به صورت خود اتکاء صورت گیرد.» چنین اقداماتی از یک سو، توان دفاعی مجموعه را در زمان بحران افزایش داده و از سوی دیگر، پیامدهای بحران را کاهش و امکان بازسازی مناطق آسیب‌دیده را با کمترین هزینه فراهم می‌سازد. در حقیقت طرح‌های پدافند غیرعامل، قبل از انجام مراحل تهاجم و در زمان صلح تهیه و اجرا می‌گردند. با توجه به فرصتی که در زمان صلح جهت تهیه چنین طرح‌هایی

مدیریت شهری

دوفصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۲۶ پاییز و زمستان ۱۳۸۹
No.26 Autumn & Winter

۱۹۳

نقشه ۱. استقرار جغرافیایی کشور ایران بر پهنه‌های زلزله خیز و سیل خیز جهان

حیاتی پدیده دفاع غیر عامل را آشکار و ثابت می نماید.

۲-۲- اهداف تحقیق

اهداف تحقیق حاضر عبارتند از:

- ۱- «بالا بردن قابلیت بقا، استمرار عملیات و فعالیت های حیاتی و خدمات رسانی مراکز حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیر نظامی شهر در شرایط وقوع تهدید، بحرانها و آشوبهای خیابانی و جنگ»؛
- ۲- «تقلیل آسیب پذیری و کاهش خسارت و صدمات تاسیسات، تجهیزات و نیروی انسانی مراکز حساس و مهم نظامی و غیر نظامی شهر در برابر تهدیدات و عملیات دشمن»؛
- ۳- «تلاش در جهت سلب آزادی و ابتکار عمل از دشمن و خرابکارها»؛
- ۴- «صرفه جوئی در هزینه های تسلیحاتی و نیروی انسانی»؛
- ۵- «حفظ روحیه و انسجام وحدت و حفظ سرمایه های شهر»؛ و
- ۶- «ارائه پیشنهادات راهبردی جهت تقویت بازدارندگی و افزایش آستانه مقاومت مردم و زیرساختها».

۲- مبانی نظری

پیشگیری و رعایت تمهیدات پیشگیری، آماده سازی و مصون نمودن عوامل انسانی و انسان ساز در مقابل هر نوع بحرانی، نشان دهنده تدبیر است. این موضوع در طول تاریخ، از ذهن مدبران دور نمانده و همیشه فاتحان و قهرمان افسانه ای از اقدامات تدافعی قبل از وقوع حادثه بهره جسته اند. در شرایط کنونی که تعداد وقوع بحرانها و آسیبها بشدت افزایش یافته است و روز به روز در هر حال تغییر است، بنابراین ضرورت مذاقه در خصوص موضوع پدافند غیر عامل کاری بس هوشمندانه است.

«پدافند» به معنی «حفظ جان مردم، تضمین امنیت افراد، صیانت از تمامیت ارضی و حاکمیت ملی در همه مواقع در برابر هرگونه شرایط، موقعیت و هرگونه تجاوز می باشد» (احمرلوئی، ۱۳۸۹، ص ۱۳) که به دو شاخه تقسیم می شود:

۱. پدافند عامل که بیشتر در هنگام وقوع بحران (جنگ،

سیل، زلزله، شورشهای خیابانی) استعمال می شود و نیازی تبار این طور تعریف می نماید: «دفاع در مقابل دشمن با بکارگیری سلاح ها، تجهیزات جنگی و تکنیک های رزمی به منظور از کار انداختن ماشین جنگی دشمن و نابودی آن» (نیازی تبار، ۱۳۸۷، ص ۱۵)؛ و از سویی دیگر،

۲. پدافند غیر عامل که بیشتر تاکید آن بر روی «مدیریت پیش از بحران» می باشد؛ و عبارتست از هر اقدام غیر مسلحانه ای که موجب کاهش آسیب پذیری نیروی انسانی، ساختمانها، تاسیسات، تجهیزات، اسناد و شریان های کشور در مقابل بحران هایی با «عامل طبیعی» (خشکسالی، سیل و زلزله و رانش و لغزش و طوفان) و «عامل انسانی» (جنگ، شورش های داخلی، تحریم) گردد، «پدافند غیر عامل» خوانده می شود.

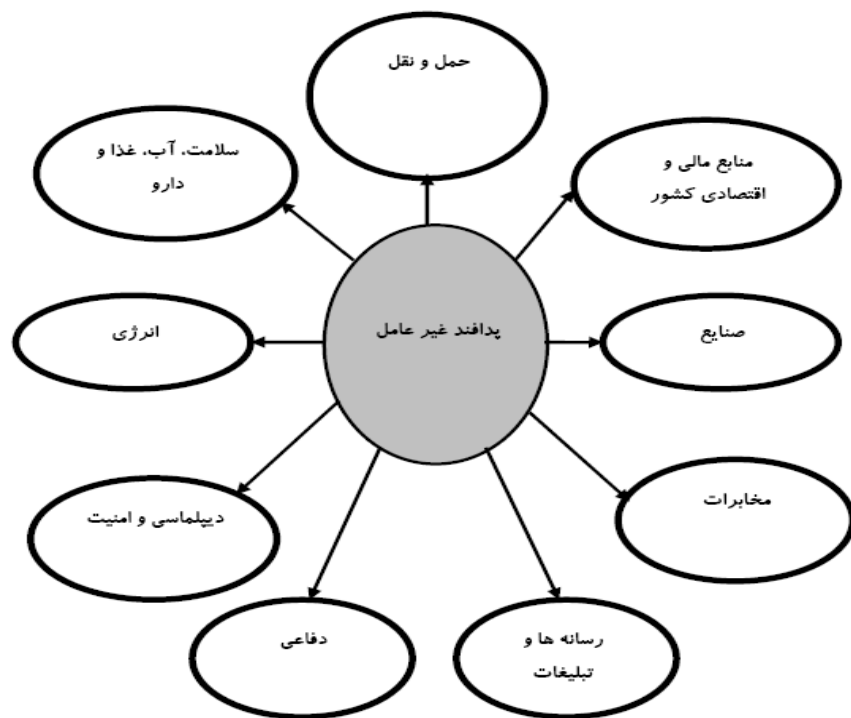
بیشتر نظریه پردازان داخلی، پدافند غیر عامل را با تاکید بر بُعد دفاع پیشگیرانه در برابر حملات دشمن (عامل انسانی) تعبیر کرده اند (موحدی نیا، ۱۳۸۶، ص ۳)؛ (نویخت، ۱۳۸۹، ص ۱۴۵)؛ (نباتی، ۱۳۸۸، ص ۱۵)؛ (نیازی تبار، ۱۳۸۷، ص ۱۵) و (جدی، ۱۳۸۶، ص ۱۶).

۱-۲- حوزه های پدافند غیر عامل

محورهای کلان تأثیرگذار بر پدافند غیر عامل در «سطح ملی، منطقه ای و شهری» بر اساس نمودار ارائه شده شامل موارد ذیل می باشد:

۳- روش پژوهش

رویکرد حاکم بر این پژوهش، «توصیفی- تحلیلی» است. «فضای پژوهش»، محدوده شهر سقز و «جامعه آماری» پژوهش حاضر، تعدادی از کارشناسان بخش عمومی (شهرداری)، خصوصی (مهندسين مشاور و دفاتر مهندسی)، دولتی (ادارات) می باشد. در راستای شناخت وضع موجود، و درک ضرورت بررسی تمهیدات دفاع غیر عامل در شهر نسبتاً مرزی سقز، اقدام به توزیع تعداد ۲۵ پرسشنامه گردید. سپس اقدام به گردآوری داده های خام از نتایج آخرین سرشماری نفوس و مسکن کشور (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵) گردید و با بررسی مطالعات «طرح جامع شهر سقز» و اخذ نقشه های مرتبط از وزارت

نمودار ۳. حوزه‌ها و محورهای اساسی پدافند غیرعامل؛ ماخذ: www.safety2006.blogfa.com

مدیریت شهری

دوفصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۲۶ پاییز و زمستان ۱۳۸۹
No.26 Autumn & Winter

۱۹۵

۳-۱- موقعیت محدوده مورد مطالعه «شهرستان سقز» یکی از شهرستانهای استان کردستان در غرب ایران است. مرکز این شهرستان شهر سقز است که در قسمت شمالی استان کردستان و در فاصله ۱۹۸ مسکن و شهرسازی جایگاه شهر سقز به لحاظ طبیعی، اقتصادی، اجتماعی تدقیق گردید و برای تحلیل بهتر و دقیق تر اطلاعات در این پژوهش، «نرم افزارهای GIS EXCEL, SPSS, ARC» مورد بهره برداری قرارگرفت.

سیستم‌های ردیابی و اعلام خطر	اختفا
آموزش و فرهنگ سازی	استتار
پنجاهگاه‌ها و جان پناه	استحکامات
پدافند در مقابل حملات ویژه (شیمیایی، میکروبی، هسته‌ای)	پوشش
آمایش دفاعی	ایجاد سازه‌های امن و مقاوم سازی
سلاح شناسی	پراکندگی
مکان یابی	تفرقه
دفاع غیرنظامی	فریب و اختلال
استحکامات	دسترسی‌ها
تهدیدات	موانع
	مراکز حیاتی

نمودار ۴. اصول، روشها و موضوعات اساسی در مبحث پدافند غیرعامل؛ نگارندگان بر اساس: موحدی نیا، ۱۳۸۶؛ امیری، ۱۳۸۸؛ قالیباف، ۱۳۸۷؛ سهامی، ۱۳۸۸؛ شاد، ۱۳۸۴؛ سعیدی، ۱۳۸۷.

- در سال ۱۳۸۵: تعداد جمعیت ۱۳۳۰۰۰ نفر، تعداد خانوار معمولی ۲۸۳۶۰ خانوار و بعد خانوار ۴۰۶ نفر برآورده شده است.

- تراکم ناخالص جمعیت ۹۰ نفر در هکتار است.

- میزان باسوادی شهر سقز در حدود ۷۳/۸ درصد است که در مقایسه با نقاط شهری استان ۳ درصد در مقایسه با جمعیت شهری کشور ۱۲ درصد کمتر است (نقش پیرواش، ۱۳۸۶).

۴- بحث و یافته ها

در ادامه به تخلص به بیان یافته‌های تحقیق پرداخته می‌شود:

۴-۱- میزان آگاهی کارشناسان ادارات و سازمانهای بخش خصوصی، عمومی و دولتی شهر سقز در خصوص مدیریت بحران و پدافند غیرعامل.

۴-۲- میزان آگاهی کارشناسان و خبرگان ادارات و سازمانهای بخش خصوصی، عمومی و دولتی شهر سقز در خصوص راهکارهای اجرایی در مواجهه با بحران و پدافند غیرعامل.

کیلومتری شمال غربی سنندج واقع است و از شمال به شهرستان بوکان، از شرق به شهرستان دیواندره، از جنوب به شهرستان مریوان و کشور عراق و از غرب به شهرستان بانه محدود است (آمارنامه استان کردستان، ۱۳۸۸). جمعیت این شهرستان بر طبق سرشماری سال ۱۳۸۵، برابر با ۲۰۸۴۲۵ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵). شهر سقز ابتدا در دشتی در جنوب شهر فعلی قرار داشت که اکنون به کهنه سقز یا سقز کهنه معروف است. شهر فعلی ابتدا در اطراف بازار به وجود آمد. قدیمی ترین محله، همان محله بازار است که سپس در اثر ارتباط با تبریز، سنندج و بانه دو طرف جاده های آن آباد شد. رودخانه‌ای که در کنار شهر جریان دارد و تپه‌هایی که شهر بر روی آن‌ها ساخته شده، از عوامل جهت دهنده بافت شهری هستند. شهر سقز از نظر جغرافیایی در ۴۶ درجه و ۱۶ دقیقه درازای خاوری و ۳۶ درجه و ۱۴ دقیقه پهنای شمالی و در ارتفاع ۱۵۰۰ متری از سطح دریا واقع است. سقز در منطقه کوهستانی واقع شده که هوای آن در زمستان بسیار سرد و در تابستان گرم می‌باشد. در زمستان گاهی برف‌های سنگین می‌بارد و در پاییز و بهار ریزش باران اغلب چندین روز متوالی ادامه دارد. شهر سقز در مسیر سه راهی سنندج - میاندوآب و بانه واقع شده است. راه سقز به مرز ایران و عراق در مسیری مستقیم به درازای ۷۰ کیلومتر ادامه دارد:

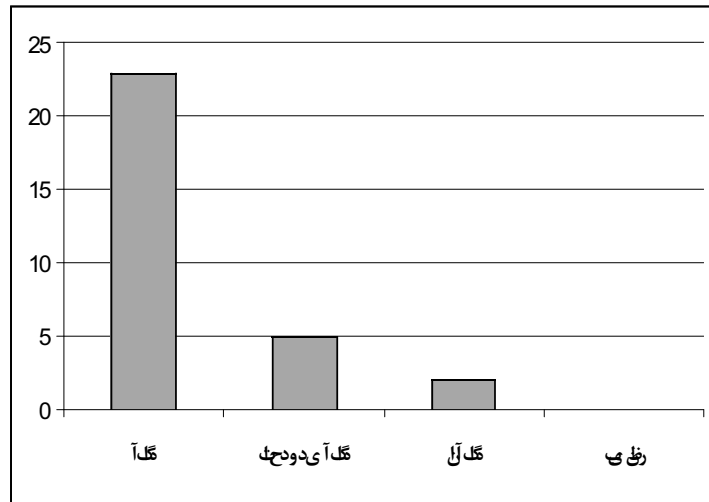
مدیریت شهری

دو فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۲۶ پاییز و زمستان ۱۳۸۹
No.26 Autumn & Winter

۱۹۶

جدول ۱. میزان آگاهی کارشناسان ادارات و سازمانهای فوق الذکر در مورد موضوع مدیریت بحران؛ ماخذ: نگارندگان.

ارگانها	تعداد پرسش شونده	آگاه	ناآگاه	بی نظر
شهرداریها	۶	۵	۱	-
شرکت آب و فاضلاب	۳	۳	-	-
شرکت گاز	۳	۳	-	-
اداره برق	۳	۳	-	-
شرکت مخابرات	۳	۱	۲	-
سایر ارگانها	۲	۱	۱	-
مهندسان و متخصصین	۵	۳	۲	-
بخش خصوصی				
جمع	۲۵	۱۹	۴	۲

نمودار ۵. میزان آگاهی کارشناسان ادارات و سازمانهای فوق الذکر در مورد موضوع مدیریت بحران: ماخذ: نگارندگان.

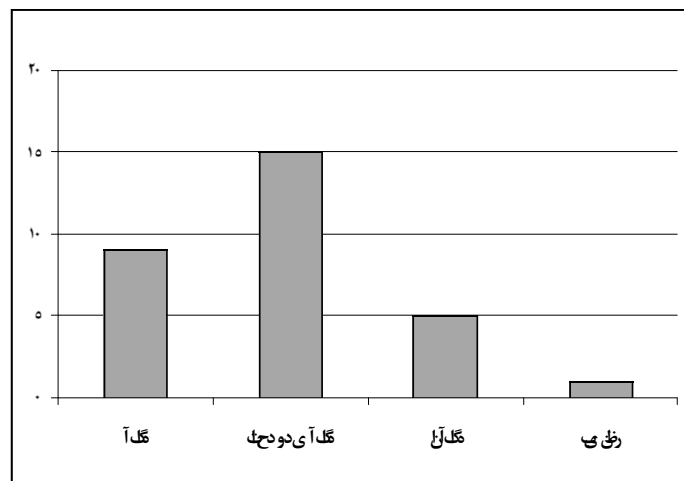
جدول ۲. میزان آگاهی کارشناسان ادارات و سازمانهای فوق الذکر در مورد راهکارهای اجرایی: ماخذ: نگارندگان.

ارگانها	تعداد پرسش شونده	آگاه	تاحدودی آگاه	ناآگاه	بی نظر
شهرداریها	۶	۳	۳	-	-
شرکت آب و فاضلاب	۳	-	۲	۱	-
شرکت گاز	۳	-	۲	۱	-
اداره برق	۳	-	۲	-	۱
شرکت مخابرات	۳	-	۱	۲	-
سایر ارگانها	۲	-	۱	۱	-
مهندسین و متخصصین بخش خصوصی	۵	۲	۳	-	-
جمع	۲۵	۵	۱۴	۵	۱

مدیریت شهری

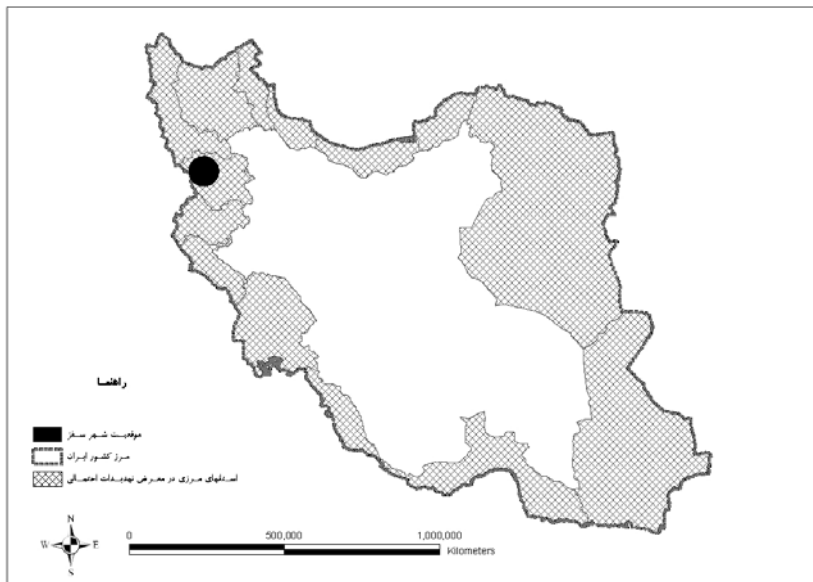
دوفصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۲۶ پاییز و زمستان ۱۳۸۹
No.26 Autumn & Winter

۱۹۷

نمودار ۶. میزان آگاهی کارشناسان ادارات و سازمانهای فوق الذکر در مورد راهکارهای اجرایی: ماخذ: نگارندگان.

۳-۴- شناخت شهر از حیث جایگاه آن در پهنه بندی دفاعی- امنیتی و حوادث طبیعی کشور

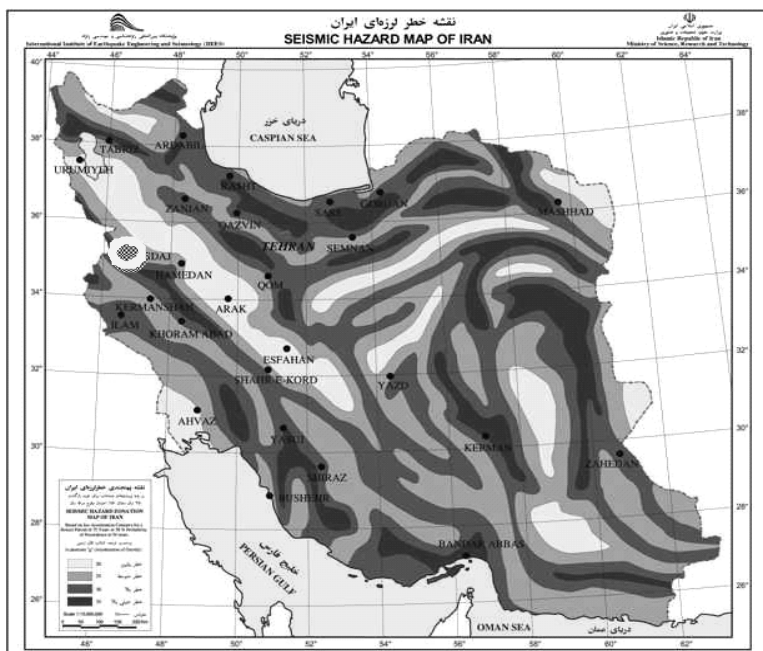

نقشه ۲. استانهای مرزی کشور و جایگاه شهر سقز در استان کردستان

مدیریت شهری

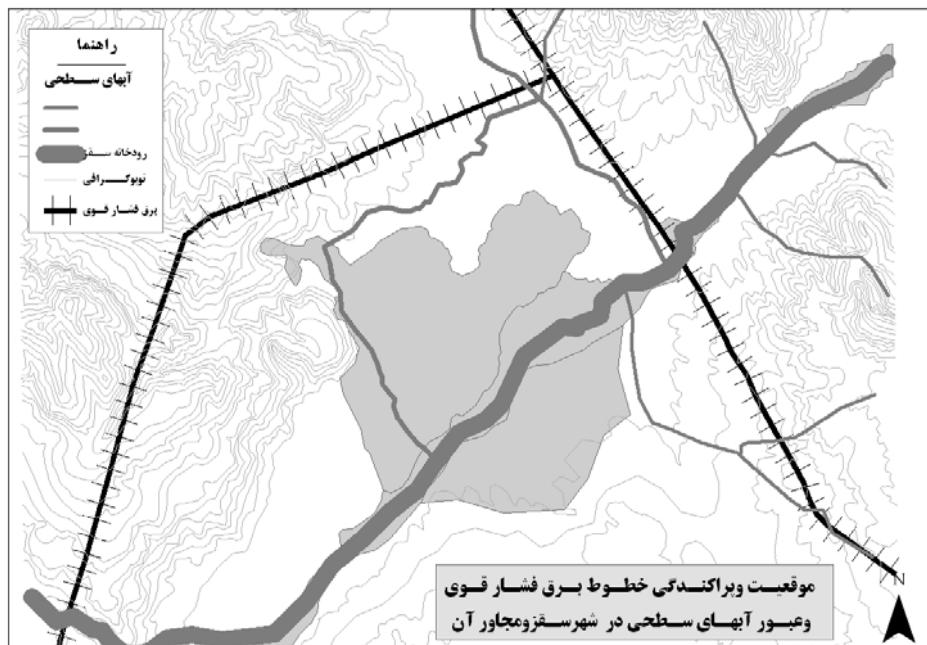
دو فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۲۶ پاییز و زمستان ۱۳۸۹
No.26 Autumn & Winter

۱۹۸

نقشه ۳. نقشه لرزه خیزی کشور و جایگاه شهر سقز در پهنه خطر متوسط و بالا

۴-۴- شناخت شهر از حیث استقرار نسبت به عوارض طبیعی و مصنوعی

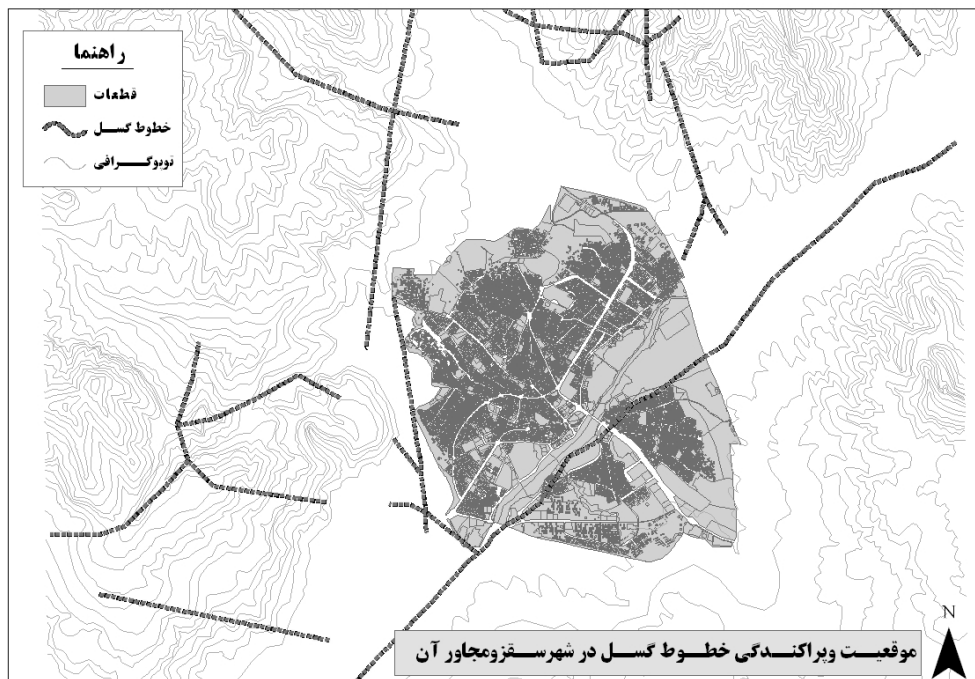

نقشه ۴. نقشه موقعیت و پراکندگی خطوط برق فشار قوی و عبور آبهای سطحی در شهر سقز و مجاور آن؛ ماخذ: نگارندگان.

مدیریت شهری

دوفصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۲۶ پاییز و زمستان ۱۳۸۹
No.26 Autumn & Winter

۱۹۹

نقشه ۵. نقشه موقعیت و پراکندگی خطوط کسل در شهر سقز و مجاور آن؛ ماخذ: نگارندگان.

۴-۵- شناخت نقاط قوت و ضعف شهر از حیث ایمنی عامل (حیاتی، حساس، مهم) (اقتصادی، کالبدی، فرهنگی و اجتماعی)

- «مراکز حیاتی»: مراکزی که دارای گستره فعالیت شهری می باشد و وجود و استمرار فعالیت آنها برای اداره شهر حیاتی است و آسیب یا تصرف آنها بوسیله دشمن،

جدول ۳. شناخت نقاط قوت و ضعف شهر از حیث ایمنی؛ ماخذ: نقش پیرواش، ۱۳۸۶ و نگارندگان.

موضوع	مسائل شهر	توصیه ها وامکاناتی برای حل مسائل
اجتماعی اقتصادی و مدیریتی	<ul style="list-style-type: none"> - پایین بودن میزان باسواد جمعیت؛ - پایین بودن سطح تخصص کارکنان شهرداری؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - تجهیز و بهره گیری از امکانات محورهای خدماتی شهر؛ - گسترش فعالیت های اقامتی و پذیرایی؛ - آموزش نیروهای انسانی و آمادگی جهت مواجهه با هر نوع حادثه؛
کاربری	<ul style="list-style-type: none"> - کمبود خدمات بویژه در حاشیه شهر؛ - کمبود فضاهای فرهنگی، پذیرایی، اقامتی و فراغتی شهر؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - شناسایی اراضی مستعد جهت ایجاد و گسترش مراکز خدماتی؛ - شناسایی اراضی مناسب در محدوده شهر و تعریف بعنوان مراکز و محورهای خدماتی؛
مسکن	<ul style="list-style-type: none"> - عدم انسجام و وجود گسیختگی در بافت حاشیه ای؛ - ناپایداری فیزیکی ابنیه مسکونی در بافت قدیم و حاشیه ای شهر؛ - نفوذپذیری نامطلوب بافت قدیم واقع در بخش مرکزی و بافت حاشیه ای؛ - بالابودن نسبی میزان تراکم خانوار و نفر در واحد مسکونی و تراکم نازل ساختمانی و معضلات ناشی از آن؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - شناسایی اراضی مستعد جهت اسکان موقت؛ - برنامه مقاوم سازی و تجهیز ابنیه مسکونی؛ - شناسایی اراضی مناسب خارج از محدوده شهر جهت استقرار سایت های صنعتی و نظامی با مقیاس عملکردی گسترده؛
تأسیسات و تجهیزات	<ul style="list-style-type: none"> - کمبود پارکینگ های جمعی متعدد در سطح شهر؛ - وجود گورستان های متعدد و متروکه قدمت شبکه آبرسانی و پوسیدگی در بخش مرکزی ضعف مفرط در سیستم جمع آوری و دفع زباله؛ - کمبود واحدهای آتش نشانی و نجات؛ - عدم راه اندازی سیستم تصفیه فاضلاب؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - شناسایی اراضی مناسب در بافت مرکزی شهر جهت احداث پناهگاه و تخلیه جمعیت در هنگام وقوع بحران؛ - شناسایی اراضی مناسب در خارج از محدوده شهر جهت ایجاد گورستان جدید؛ - سیستم مجهز جمع آوری زباله (ماشین آلات)، سیستم بازیافت زباله، وجود مکان مناسب جهت دفن زباله؛ - ایجاد میلمان و ائانه شهری مناسب؛ - شناسایی اراضی مناسب در محدوده شهر؛
حمل و نقل و ترافیک	<ul style="list-style-type: none"> - وجود میادین با ظرفیت کم در شبکه شریانی شهر؛ - کمبود ترمینال های مجهز جهت تردد بین شهری؛ - کمبود ایستگاه های مجهز حمل و نقل عمومی؛ - فقدان مرجع مهندسی در برنامه ریزی و هدایت ترافیک فقدان سیستم علمی برای حمل و نقل؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - طرح اصلاح هندسی میادین؛ - شناسایی اراضی مناسب جهت استقرار پایانه های بار و مسافر جدید؛ - تجهیز ترمینال های موجود شهر؛ - پیش بینی اماکن ذخیره غلات و آذوقه؛

مدیریت شهری

دو فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۲۶ پاییز و زمستان ۱۳۸۹
No.26 Autumn & Winter

■ ۲۰۰ ■

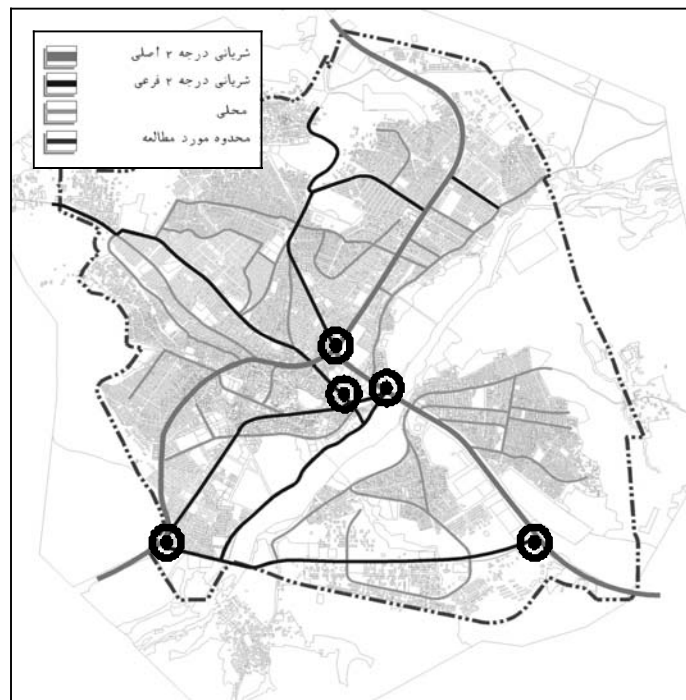
نقشه ۶. نقشه موقعیت و پراکندگی مراکز مهم، حیاتی و حساس در سطح شهر سقز؛ ماخذ: نگارندگان.

باعث اختلال کلی در اداره امور شهر می‌گردد. منابع آب و تصفیه آن، نیروگاه‌های تامین برق، ایستگاه‌های تقلیل و تقویت فشار گاز، مخابرات، سیلوهای آرد و گندم، جزء مراکز حیاتی هر زیستگاه انسانی محسوب می‌شوند. مراکز حیاتی شهر سقز بر روی نقشه شماره ۶ با علامت دایره پررنگ مشخص شده است. - «مراکز حساس»^۲: مراکزی که دارای گستره فعالیت منطقه‌ای می‌باشند و وجود و استمرار فعالیت آنها برای

مدیریت شهری

دوفصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۲۶ پاییز و زمستان ۱۳۸۹
No.26 Autumn & Winter

■ ۲۰۱ ■

نقشه ۷. نقشه موقعیت و پراکندگی نقاط و گره‌های ترافیکی در سطح شهر سقز؛ ماخذ: نگارندگان.

2. Critical Centers

نمودن اثرات سانحه می باشد؛ حتی در صورتی که تعداد پناهگاههای در دسترس برای مردم کافی نباشد، وجود سیستم اعلام خطر بی اثر نخواهد بود، چراکه راههای ممکن فراوانی برای حفاظت از مردم وجود دارد. بررسی رسمی که در سال ۱۹۶۹ در سوئیس انجام شد، نشان داد که در صورت اعلام خطر پیش از وقوع حمله، حتی با انجام یک حمله هسته ای و علی رغم کمبود پناهگاه، تلفات غیر نظامیان تا حد قابل ملاحظه ای کاهش می یابد (نشریه شماره ۷، ۱۳۸۵).

- «نحوه اعلام خطر»: مردم از وقوع حملات هوایی، هسته ای و خطرات حاصله از استفاده عوامل میکروبی و شیمیایی به وسیله آژیر خطر و رادیو مطلع می شوند. زمانی که خطر یا احتمال آن بر طرف گردید، آژیر پایان خطر به صدا در می آید. به غیر از اعلام خطر توسط آژیر، پستهای اعلام خطر (تسهیلات ویژه مخابراتی)، اطلاعات مفیدی در مورد پیش بینی تهدیدها، برای مقامات و سازمانهای حساس مخابره می کنند. این اعلام خطر ممکن است حتی قبل از اعلام خطر عمومی، برای مقامات و سازمانهای حساس انجام پذیرد. هشدارهای

مناطق از شهر ضروری است و آسیب یا تصرف آنها به وسیله دشمن باعث بروز اختلال در شهر می گردد فرودگاهها، ترمینالها، پادگانهای نظامی و مکانهای حفظ و نگهداری مهمات و تسلیحات، پاسگاههای انتظامی.

- «مراکز مهم»^۳: مراکزی که دارای گستره فعالیت محلی می باشند و وجود و استمرار فعالیت آنها برای بخشی از شهر دارای اهمیت است و آسیب یا تصرف آنها به وسیله دشمن یا نابودی آن توسط حوادث طبیعی باعث بروز اختلال در بخشی از شهر می گردد؛ همانند درمانگاهها و مراکز بهداشتی درمانی محلی.

۴-۷- شناخت نقاط و گره های ترافیکی حساس شهر
نقشه شماره ۷

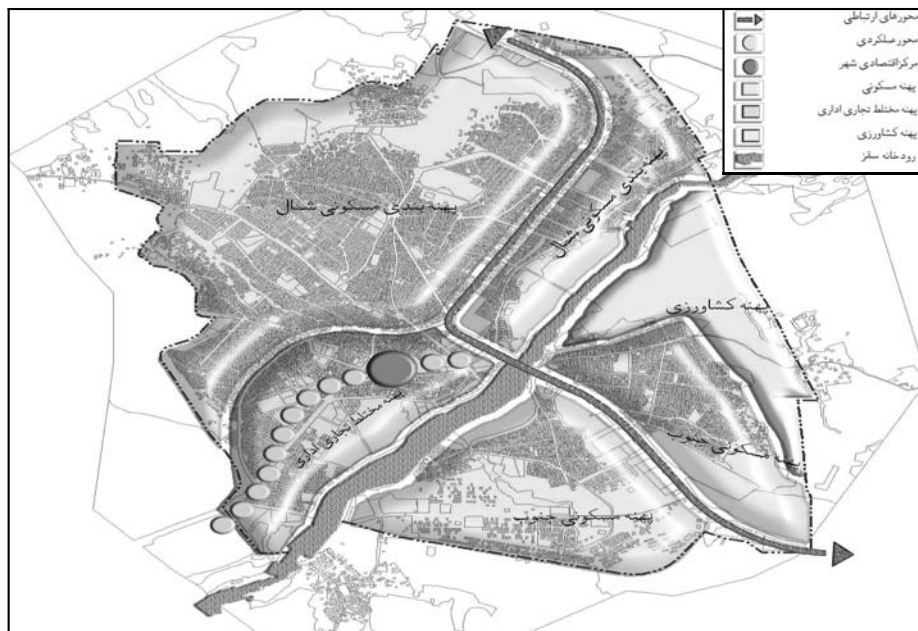
ارائه طرح اصلاح و یا ایجاد معابر و شبکه های ارتباطی شهر، تعیین گره های و سلسله مراتب و اولویت بندی اجرای آن

- «ضرورت وجود سیستم اعلان خبر»: یکی از وظایف دفاع غیر عامل، هشیار نمودن مردم در مورد خطرات قریب الوقوع است. این اخطارها به منظور حداقل

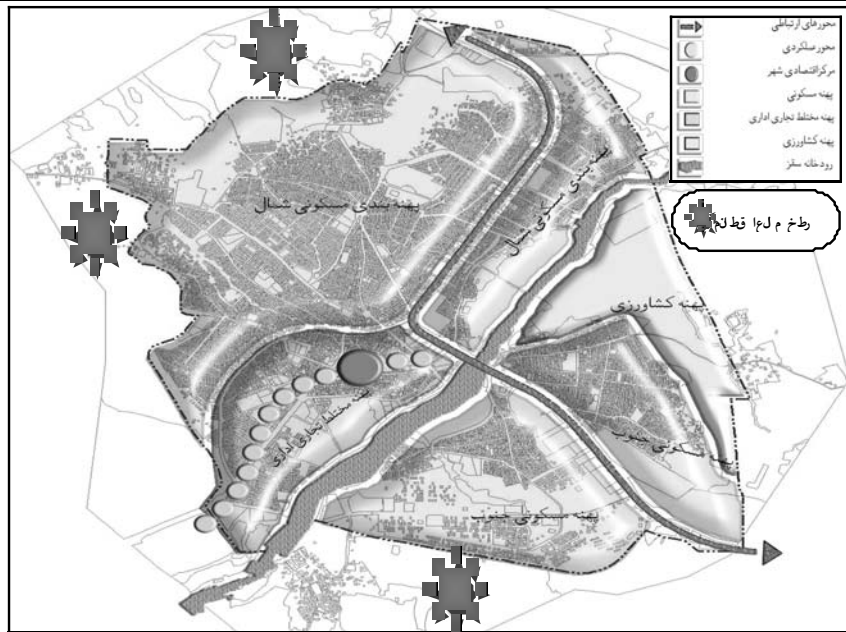
مدیریت شهری

دو فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۲۶ پاییز و زمستان ۱۳۸۹
No.26 Autumn & Winter

■ ۲۰۲ ■

نقشه ۸. نقشه پهنه بندی شهر سقز و محورهای ارتباطی اصلی

نقشه ۹. نقشه جانمایی جایگاه‌های اعلام خطر

پوششی اقدامات درون سازمانی به منظور آماده نمودن محیط جهت ترک فعالیت استفاده از جان پناه و پناهگاه‌ها و غیره، اندکی قبل از وقوع حملات هوایی موشکی صورت می‌گیرد؛ و بنابراین کلیه افراد باید در زمان به نحوی از وقوع این حملات مطلع گردند. مهمترین

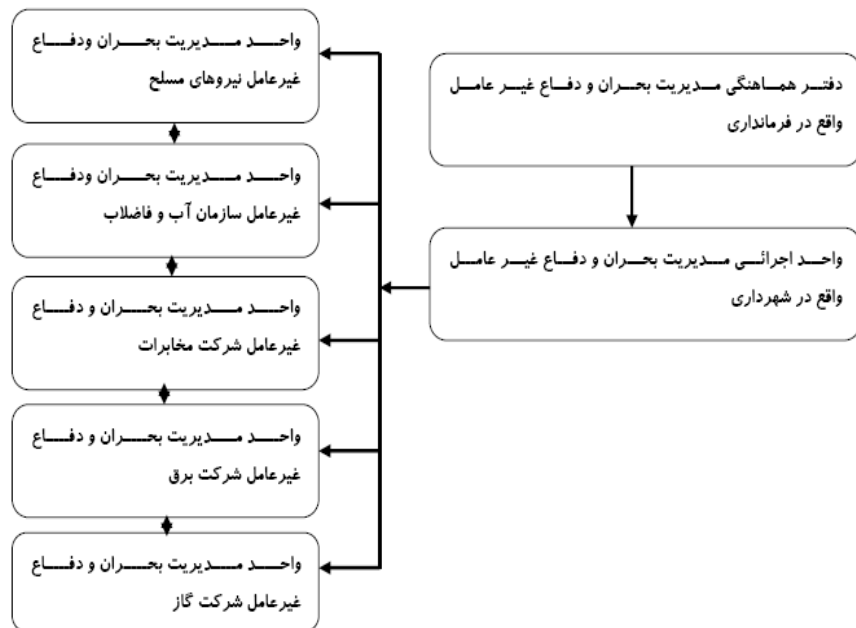
اعلام خطر امکان دارد در تمام یا قسمتهایی از یک منطقه و یا به صورت ناحیه ای به صدا در آید.

- «مناطق اعلام خطر (ترسیم کروکی، نقشه مناطق، اعلام خطر) سیستم‌های ردیابی و اعلام خطر»: بخشی از اقدامات پدافند غیرعامل و هوایی نظیر ایجاد پرده

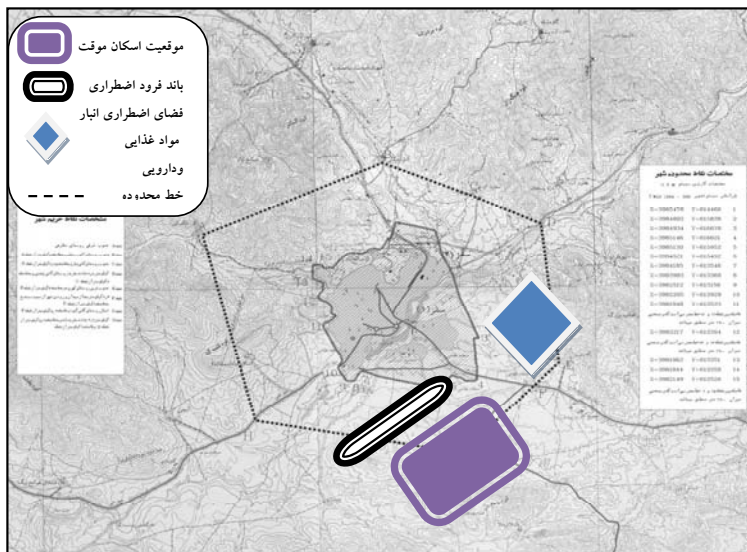
مدیریت شهری

دوفصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۲۶ پاییز و زمستان ۱۳۸۹
No.26 Autumn & Winter

۲۰۳

نمودار ۷. نمودار واحدهای سیاست‌گذاری و اجرایی پیشنهادی مدیریت بحران و دفاع غیر عامل در شهر سقز با مقیاس فضایی شهرستان؛ ماخذ: نگارندگان.

اقدام برقراری سیستم اعلام خطر در نقاط حیاتی و مطمئن»؛

۶- «تعریف و تعیین عوامل اصلی شبکه مدیریت بحران شهر و مسئولین حوادث غیر مترقبه و امداد و نجات سقز»؛

۷- «تهیه آئین نامه طراحی پد بالگرد»؛

۸- «مقابله با امواج سهمگین سیل با استفاده از کیسه‌های شن».

لذا اراضی کانی کبود بعنوان یک فرصت در شرایط بحران مدنظر است و انجام تمهیدات کالبدی، زیر ساختی و تجهیزاتی، لوازم برای استفاده گسترده از آن برای اسکان موقت در شرایط بحران ضروری است با این سیاست در حوادث غیر مترقبه و مصیبتها و مشکلات وسیع اجتماعی در اختیار قرار گیری دشت کانی کبود دور اندیشی به مسائل است.

۱- «تعیین پدهای بالگرد»؛

۲- «تعیین باند فرود اضطراری»؛

۳- «فضای اضطراری انبار مواد غذایی و دارویی و مایحتاج ضروری»؛

۴- «فضای اضطراری عوامل مدیریت امداد و نجات»؛

۵- «حداقل شبکه ترابری هوایی و زمینی و زیر زمینی - «عکس العمل‌های به موقع»؛

مدیریت شهری

دو فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۲۶ پاییز و زمستان ۱۳۸۹
No.26 Autumn & Winter

۲۰۴

- جنس تدبیر است.
- ۱-۵- پیشنهادات راهبردی در خصوص حفاظت از زیرساختها و تاسیسات و تجهیزات شهری
برخی از پیشنهادات عبارتند از:
- ۳- بررسی وضعیت شبکه‌های برق رسانی، گازرسانی، تلفن، و اعمال آینده نگری در آنها.
- ۴- بررسی وضعیت شبکه آبرسانی و ظرفیت آنها و پیش بینی افزایش ظرفیت بر اساس تغییرات تقاضا.
- ۵- بررسی وضعیت تولید زباله، فاضلاب و روشهای دفع آنها.
- ۶- بررسی تغییرات حجم آمد و شد وسایط نقلیه بر اساس انواع تغییرات کاربری.
- ۷- برآوردهای ناشی از فرسودگی تاسیسات و تجهیزات شهری و میزان پرت انرژی، آب، گاز و غیره.
- ۸- ارائه راهکارهای لازم برای بهینه سازی مصرف، متناسب با نوع تاسیسات و تجهیزات.
- ۹- تعیین محل نصب تابلوهای اطلاع رسانی، هشدار دهنده و راهنمایی و رانندگی متناسب با نیاز و امکانات شهری.
- ۱۰- تعیین محل سطلهای زباله عمومی در سطح گذرگاههای شهری، تعیین محل نصب اجزا مبلمان شهری.
- ۱۱- ایمن سازی پیاده روهای شهری از عوارض خطرناک برای عابران.
- ۱۲- ایمن سازی پلهای عابر پیاده، موانع بین خیابانی، زیرگذرها و روگذرهای شهری،
- ۱۳- پیش بینی فضاهای توقف اضطراری در مقابل بیمارستانها، درمانگاهها و بعضی موسسات اجتماعی عمومی و
- ۱۴- ایمن سازی فضاهای بسته و باز فراغتی و ورزشی و اماکن عمومی در مقابل حوادث غیر مترقبه.
- ۲-۵- پیشنهادات راهبردی کلی بر اساس معیارهای پدافند غیر عامل
برخی از پیشنهادات عبارتند از:
- ۱- طراحی سیستم اعلام و اطفاء حریق جایگاههای بنزین و CNG شهرسقز.
- ۲- مطالعات و کاهش خطرات سدهای همجوار شهر
- «دستیابی سریع به هدف»؛
- تشخیص مطلوب و به موقع فرصت ها؛
- تصمیم گیری منطقی و سریع؛
- بکارگیری ابتکارات جدید؛
- تلفیق صحیح ابزارها و امکانات؛
- گزینش و بکارگیری اصولی و صحیح نیروها و ابزارها» می گردد.
- ۵- نتیجه گیری و جمع بندی
با توجه به وجود زمینه تهدیدات بالقوه و خطراتی که امنیت ملی، استقلال و تمامیت ارضی کشور را نشانه گرفته ضرورت عقلی دفاع کاملا مشهود می باشد. آمار و سوابق جنگهای گذشته نشان می دهد پدافند عامل در حال حاضر به تنهایی قادر به مقابله با سلاحهای مدرن و مخرب آفندی جهت جلوگیری از اثرات ویرانگر آنها بر مراکز حیاتی و حساس و نیروی انسانی نیستند و لذا به کار گیری اصول و معیارهای پدافند غیر عامل می تواند به تکمیل زنجیره دفاعی کمکی موثر و قابل توجه نماید به جاست این موضوع به ویژه از سوی وزارتخانه ها و سازمان های عمرانی مورد اهتمام جدی تری قرار گیرد. خلاهای اصلی که در مدیریت بحران چه در کشور ما و چه در سطح جهانی وجود دارد، شامل:
- الف- بینش مدیران به پدافند غیر عامل و مدیریت بحران، یکی از خلاءهای مهم محسوب می شود. برای اصلاح و مناسب سازی این بینش باید اقدامات لازم انجام شود. مهمترین مساله در مدیریت بحران، فرآیند مدیریت بحران است که متأسفانه توجه لازم بدان نمی شود و اغلب به فکر جنبه های دیگر آن هستند، در حالی که باید چارچوب اصلی را جدی تر گرفته شود.
- «تهدید شناسی»: در عرصه تهدید شناسی باید چارچوب و بستر لازم را شناسایی و فراهم گردد. خوشبختانه در زمینه تهدید شناسی نقاط قوت مناسبی در سطح کشور وجود دارد، و لزوم تهیه نقشه های کاربردی و عملیاتی این تهدیدها از ضروریات است.
- باید مدیریت پدافند غیر عامل را به صورت کلان جدی گرفته شود. در قرآن، تدبیر و مدیریت تاکید فراوان شده اند و باید جدی گرفته شوند. جنس فرامین قرآنی از

- سقز. ۷- سعیدی، عباس (۱۳۸۸) دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، سازمان شهرداریها و دهیاریهای تهران.
- ۳- برنامه ریزی مطالعات مقاوم سازی بازار شهر سقز.
- ۴- برنامه ریزی مطالعات مقاوم سازی منازل مسکونی بافت فرسوده شهر سقز.
- ۵- انجام مطالعات طرح جامع ایمن سازی شهر سقز در مقابل سیل، زلزله، حریق و انفجار.
- ۶- انجام کلیه مطالعات و ارائه طرح‌های مقاوم سازی جهت کاهش ریسک ناشی از خطرات بالقوه زلزله در بخش جنوبی شهر (شریف آباد، بهارستان پائین و غیره).
- ۷- طراحی سیستم‌های اعلام و اطفاء حریق ساختمان مرکزی اداره گاز شهر سقز.
- ۸- انجام مطالعات رودخانه و مسیلهای سطح شهر در خصوص جلوگیری از بروز سیلاب.
- خلا آخر این است که جمهوری اسلامی به شدت در حال توسعه است. اگر تدبیر لازم را برای توسعه و بحران نیندیشیم به شدت دچار بحران خواهیم شد. مدیریت توسعه بدون توجه به مدیریت بحران، کشور را دچار چالش خواهد کرد.
- منابع
- ۱- احمدلونی، محمد حسین (۱۳۸۹) پدافند غیر عامل در جنگ‌های نوین، دانشکده فارابی، تهران.
- ۲- اسماعیلی، محسن (۱۳۸۷) پدافند غیر عامل: رویکردی حیاتی در سازماندهی مراکز و استخوان بندی شهری، همایش اطلاعات مکانی و مدیریت یکپارچه شهری.
- ۳- اصغریان جدی، احمد (۱۳۸۳) الزامات معمارانه در دفاع غیر عامل پایدار، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده معماری و شهرسازی.
- ۴- اعتماد، سلطان (۱۳۷۱) شهرسازی و پدافند، شهرهای جدید فرهنگی جدید شهرنشینی، مجموعه مقالات، شرکت عمران شهرهای جدید، تهران.
- ۵- تختی، بیتا (۱۳۸۵) نقش فضاهای بی دفاع شهری در کاهش حس امنیت در شهروندان، فصلنامه مسکن و انقلاب، شماره ۱۱۵.
- ۶- رهنمایی، محمد تقی و همکار (۱۳۸۴) فرایند برنامه ریزی شهری ایران، انتشارات سمت.
- ۹- شاد، مصطفی فرزام (۱۳۸۶) مبانی نظری معماری در دفاع غیر عامل، مشاور عمران ایران، تهران.
- ۱۰- نوروزی، محمد تقی (۱۳۸۶) سند راهبردی پدافند غیر عامل کشور.
- ۱۱- زیاری، کرامت الله (۱۳۸۷) برنامه ریزی شهرهای جدید، انتشارات سمت، چاپ هشتم، تهران.
- ۱۲- زیاری، کرامت الله (۱۳۸۶) برنامه ریزی کاربری اراضی شهری، یزد، انتشارات دانشگاه یزد.
- ۱۳- کالینز، جان ام؛ (۱۳۸۷) استراتژی بزرگ (اصول و رویه‌ها)، ترجمه کوروش بایندر، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه تهران.
- ۱۴- موحدی نیا، جعفر (۱۳۸۳) دفاع غیر عامل، ستاد تدوین متون درسی دافوس، تهران.
- ۱۵- موحدی نیا، جعفر (۱۳۸۶) اصول و مبانی پدافند غیر عامل، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران.
- ۱۶- ناظری، علی (۱۳۶۰) آلمان، دفاع غیر نظامی، ضوابط فنی پناهگاه، مترجم دفتر سازه‌های امن وزارت مسکن و شهرسازی، تهران.
- ۱۷- نشریه شماره ۴ (۱۳۸۴) پدافند غیر عامل، شنایی با فضاهای امن پناهگاهی، قرارگاه خاتم الانبیاء، تهران.
- ۱۸- نقش پیراوش (۱۳۸۶) مهندسی مشاور، گزارش مطالعات طرح جامع و حوزه نفوذ شهر سقز، تهران.
- 19- Col John Warden (2002) a Study of Clausewitz Concept of The Military Center Of Gravity.
- 20- Us Military Glossary (1998) Civil Defense and Other Emergencies, Faculty & Staff